

סימן י"ב

בענין אוצר בית דין

הנה ענין זה דאוצר ב"ד מקורו מהתוספתא פ"ח ה"א ב' ג' דשביעית והוזכר בירושלמי פ"ט דשביעית תניא ר"ש אומר עשרים אוכלין מן האוצר אחר הביעור, והביאנה הר"ש ורא"ש והרמב"ן פר' בהר ותוס' רי"ד ועוד ראשונים, אך לא ביארו פרטי דיניה, וראיתי להרבה פוסקי זמננו אשר טרחו להעמיד הדינים בזה מדברי אאמו"ר שליט"א אשר ערך הדברים ממרן החזו"א כשולחן ערוך, אך היות ולהבין פרטי הדינים צריך להבין שרשה והאיך תפקידה להבין איך יצאו הלכות שבסימן זה, והיות ואין הדברים ערוכים בגדולי האחרונים ואף מרן החזו"א לא האריך בביאורה בספרו איני אלא כמציע בלבד.

וז"ל התוספתא שם, בראשונה היו שלוחי ב"ד מחזירין על פתחי עיריות כל מי שהוא מביא פירות לתוך ידו היו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותן לאוצר שבעיר, הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרין פועלים ועודרין אותן דבילה וכונסין בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר, הגיע זמן זתים שלוחי ב"ד שוכרים פועלים ומוסקין אותן ועוטרין אותן בבית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן בערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו, הגיע שעת הביעור וכו' ר"ש אומר עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור, ע"כ. והנה נתחדשו כאן כמה הלכתא גבירתא ונבארם בעזה"י אחת לאחת.

בענין שמירת ב"ד מפני גוים או אחרים, ושמירת בעלים

א. ע"י בתשו' הרשב"ש סי' רנ"ח שנשאל בבאים גוים ליקח פירות שביעית אי יכול ישראל להחזיק בשלו וישמרנו כפי יכלתו ויאספנו הביתה ואח"כ יחלקנו לעניים או לתלמידים, והשיב שיש תקנה בדבר שב"ד יעמידו שומרים בגנות ופרדסים שלא יכנסו

גוים והם ילקטו הפירות ובעה"ב ג"כ ילקט מכללם אם רצה או הב"ד יתנו לו מזון ג' סעודות בכל יום, והשאר יחלקהו לעניים, ע"כ, והנה דין זה דמותר לשמור מן העכו"ם הובא ברמב"ם פ"ה ה"ל וז"ל עיירות א"י הסמוכות לספר מושיבים עליהם נאמן

כדי שלא יפוצו עכו"ם ויבוזו הפירות שביעית, עכ"ל. הנה הרמב"ם לא הזכיר ב"ד ופשטות משמע דמותר לכל אחד לעשותו, אך יעויין במילואים לסי' ט' שהבאנו משו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' ו' אות כ"ט שלבעלים אסור כיון שמבטל בזה מצות ונטשתה, ורק לאחר מותר, ושכ"כ בערוך השולחן זרעים סי' ט"ז ס"ח, וכדברי מרן זללה"ה בסי' י' סק"ה דלאחר אין איסור לשמור ועיי"ש שצידדנו דכן כונת מרן. אכן הג"ר יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל בהערותו לספר השמיטה פ"ב הערה ד' כתב דהעמדת שומר אינה רשות אלא חובה לשמור הפירות שלא יבוזו עכו"ם ויחללו פ"ש, וחלה בזה חובה על בעל השדה, או על הב"ד כדמוכח

בתוספתא פ"ח כשעליהם מוטלת ההשגחה עיי"ש. ותמוה לענ"ד מה חובת הבעלים יותר מאחר מאחר שנטש שדותיו כדין התורה ואין לו בהם יותר מאחר כלל, ועוד דלכאור' לדברי האחרונים הנ"ל אסור לו לשמור.

ומ"מ לשמור מישראל אחר אי אפשר כיון דהתורה הפקירתם לכל ישראל, וכמבואר כאן בנתיב השמיטה בסעיף ו', ולעיל סי' ט' סק"א וסק"ב עיי"ש במילואים, ומעתה נראה דמה דהצריך הרשב"ש ב"ד הוא רק ללקיטת הפירות בלבד, אך דכאן אם באים מכח ב"ד גם לבעלים מותר בזה כמבואר בעדות האאמו"ר שליט"א רס"א.

לקיטת ב"ד בדרך לקיטה

ב. היתר הלקיטה הוא אף דמבואר ברמב"ם פ"ד הכ"ד וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו ביטל מצות עשה, אלא יפקיר הכל בכ"מ שנאמר ואכלו אביוני עמך ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר חמש כדי יין וחמשה עשר כדי שמן ואם הביא יותר מזה מותר, והנה דין דאסף כל פירותיו ודאי על בעלים בלחוד הוא, אבל דין דלא יכניס יותר ממעט הרי כתב החזו"א בסי' י"ב

סק"ט דהמביא יותר משיעור אסרוהו רבנן והחשיבוהו כסחורה, מ"מ כאן שב"ד מביאין לצורך הציבור ולא לסחורה אין חשש בזה, וראיתי מביאים מקונטרס קדושת שביעית משנת תשכ"ה חלק ג' שכתב שם הגאון ר' שאול ברזם זצ"ל דסברא שאם מביאים לאחרים ואין מרויחים כלום אלא שכר פועלים הם נוטלין אין כאן סחורה, ולכך גם ב"ד שישב מעצמו בלי מינוי הקהל מותר בזה,

וכתב עוד אפשר דאפי' יחיד יכול לעשות כן, ולא גדרו גדר משום סחורה בזה כיון דעושין בשל ציבור. בדרך הלקיטה הכריע מרן החזו"א בסי' י"ב סק"ו כהמבואר בתוספתא

דאיסור בצירה כדרך בעלים רק לבעלים הוא, ואף אם גם לאחרים יש שדות בזה דמיחשיב סחורה כמבואר שם סק"ט, מ"מ אוצר שעושה ע"פ ב"ד מותר.

שיעור שנותנים ללקוט מן השדה לכל אדם

ג. בתוספתא מבואר דב"ד היו מוציאים מן הלוקטין ומשאיירים בידם מזון ג' סעודות בלבד, וראיתי בספר משנ"י ח"ג בקונטרס אוצר ב"ד הובא מקונטרס קדו"ש שנת תשכ"ה ג' שבט, אשר כתב שם הג"ר שאול ברזם זצ"ל דדין זה ודאי מדין הפקר ב"ד הפקר הוא, שהרי מן הדין מותר

ללקוט לצרכו כדרך שמביא מן ההפקר וכשיעור שנתבאר אצלנו לעיל פרק ט' ס"ד ה' ו' ז' ח', אך דכאן גדרו שלא יכניסו יותר, וכתב שם שזה רק בזמן שיש לב"ד כח להפקר ב"ד ולא תיקנו לכל הדורות, וא"כ בזמננו יכול הלוקט לקחת כפי שיעור המותר ליקח מן ההפקר, ואין בכח ב"ד להוציא ממנו.

הפירות אחר לקיטה של מי הם

ד. והנה מה שהפירות ברשות ב"ד אחר לקיטה, ונוטלים שכר טירחא מהבא ליטול, מדברי מרן זלה"ה שהביא אאמו"ר בסעי' ו' נראה שרק לפני לקיטה מותר כ"א ללקוט לעצמו אבל אחר לקיטה ב"ד מחלק דוקא וא"א ליטול לבדו, וכן נראה מסעיף ט"ו דשאני קודם לקיטה דאסור לבי"ד ליטול שכר על הוצאות אלו, וע"כ היינו טעמא דעדיין אין לב"ד חלק בפירות כלל, ורק מלקיטה ואילך זוכין לציבור כמוזכר

בתוספתא, ועי' יבין שמועה דכן ס"ל לבד"ץ ירושלים משנת תר"ע וכ"כ במנחת שלמה.

אכן באורחות רבנו ח"ב עמו' שנ"ז כתב שמרן הסטייפלר זצ"ל אמר שמותר לב"ד ליטול שכר אף על עבודות שקודם הקטיפה, וכ"כ בחוט השני עמו' שנ"ד דאם מינהו ב"ד לשליח קודם ההשקאה נוטל שכר גם על זה, וכ"כ בדרך אמונה פ"ו סקי"ט אחר שהביא דברי האאמו"ר שליט"א,

שמכל מקום נהגו ליטול שכר על קודם ג"כ.

ועי' בחוט שני עמו' שמ"ו שהנוטל פירות מאוצר ב"ד אף אחר תלישה בלא לשלם אין כאן גזילה כלל דגם אחר קטיפה הפקר הן, אלא יש כאן כעין גזילה כלפי שליחי ושכירי הב"ד שהב"ד הבטיחם שכרם ויש בזה איסור חמור כיון שאין הב"ד יכול לעמוד בהבטחותיו אא"כ יעמוד הציבור בנוהלי הב"ד וישלם את מחיר ההוצאות כפי שנקבע עכ"ד, ומ"מ מבואר דאין כאן גזילה.

ונראה ע"פ מש"כ הג"ר שאול ברזם זצ"ל בקונטרס קדושת שביעית דבאמת יש שני אופנים לפעול בענין זה, ה"א כדכתב בספר חוט השני דהפירות הפקר ממש ורק דהב"ד אגרו וטרחו בשביל הציבור, ובדומה פי' במשנת ר"ע סי' ד'. תקנת בד"ץ ירושלים בשנת תר"ע ע"י הגר"ח ברלין והגר"ח זוננפלד והגרמ"נ וואלענשטיין זצ"ל וחתם על זה הג"ר צבי הירש קאהן זצ"ל, דהפירות הפקר הן ביד המלקטים ואפי' אם ירצו לזכות אין זכיתם זכיה מדין הפקר ב"ד הפקר, עיי"ש והובא במשנ"י ח"ג עמו' נ"א, וא"כ הלוקח בלא רשות ב"ד הרי אין הגזילה בידו

דהמהפקר לקח, ומ"מ מחויב לשלם כמבואר לעיל מדברי חוה"ש, או מדין מיסי וצרכי העיר המבואר בשו"ע חו"מ קס"ג דמוטל על בני העיר לשלם, ולכן כאן שצורך בני העיר נינהו הטילהו על מי שנצרך לצורך זה וכעין שמירה דלפי ממון וכדו'.

אכן כתב הג"ר שאול ברזם זצ"ל שם שיש עוד אופן לפעול בזה, והוא שב"ד יזכו בפירות לטובת אנשי העיר, ואז נוטלין מעות על שכר הפעולה כדין פועל ויכולים למכור בהוצאות, וכדין יורד הנוטל הוצאות, ואינם דמי הפירות אלא דמי הפעולה, ואין בזה חשש סחורה כלל. כי לא באים לזכות אלא לצורך הכלל ולא לריוח, ורק לוקחים ההוצאות שטרחו הפועלים, ולא לה שישלמו להם מחלקים, ולפי"ז הרי שפיר שייכים הפירות לב"ד והיינו דב"ד יד בני העיר וזכו בשבילם, ואף שחייבים לחלק לכל דורש כיון שזה תפקידם ולא למנוע אחרים לקבל חלקם, מ"מ אין חובם לחלק אלא למי שמשלם ההוצאות דהרי בשבילו זכו, והוי כגדר דגבאי צדקה שעליו ליטול לפי שיקולו, ואסור לעני אחד ליטול בע"כ של הגבאי. ולפי"ז גם מובן דברי מרן החזו"א זללה"ה דאין לב"ד קודם לקיטה כלום דמחובר ודאי

הפקר נינהו ואפקעתא דמלכא וא"א לב"ד לזכות ואף לא לצורך הציבור.

וכ"נ מדויק בתשו' הרשב"ש סי' רנ"ח וז"ל, נראה ממנה (מהתוספתא) ששלוחי ב"ד יכולים ללקט בשביל עניים והוא הדין לשמור לפי שב"ד הם יד עניים כדאיתא בפרק שור שנגח ד' וה'. עכ"ל, הרי דמכח יד עניים קא אתי הב"ד, וכמו שנתבאר לעיל ובזה יבואר דרווח כל הדינים האמורים בסימן זה, ודבאמת בי"ד יכולים למנוע מלקחת הפירות אחר שכבר זכו בהם להציבור, ואינם מחלקים אלא לפי שיקול דעתם למי

לתת שנמצא שלו הם צריכים ליתן הפירות, ולכך אין יכולים ליקח מעות עבור הוצאות שלפני הקטיפה, כיון שזה ודאי אין בכח הציבור לזכות קודם קצירה דגם הם מחוייבים בהפקר. אכן לשון אאמו"ר בסי"א בשם החזו"א דגם בידם הפירות הפקר וכן לשון החזו"א סי' י"א סק"ז דבשל הפקר הן עושין, וצ"ע.

אך אמת כיון דאין כאן תקנת דין מיוחד, אלא כן ההלכה מעיקרא, גם שני האופנים טובים ומועילים, ויכולים לעשות האוצר ב"ד בשני אופנים כנ"ל.

ביעור באוצר ב"ד

ה. והנה ברמב"ן עה"ת הוציא מדברי התוספתא אלו דמה שבאוצר ב"ד אין צריך ביעור דאין ביעור אלא להוציא הפירות מרשותו ולהפקירם, אבל כשהן ביד ב"ד פטורין מן הביעור, והנה אם אוצר ב"ד עדיין מחזיק הפירות בהפקר א"ש טובא, אבל אם מחזיקים באופן שיד עניים הם צריך לבאר דמ"מ אין בזה איסור וחיוב ביעור דהרי כן דין הפירות להיות מחולקים ליד עניים, ורק לבעלים אסור להחזיקם אבל לב"ד שיד עניים הוא וכרשות צדקה וממון עניים דאין בעלות גמורה וישירה

לעניים, א"כ אין בזה חובת ביעור כלל. והדברים ברורים כן ממה שידוע הוראת החזו"א זל"ה והובא בדרך אמונה ועוד שבסדר חנויות השליחות שסידר מרן אף שהקונה זוכה בשליחות לשולחיו ולודעת השמיטה העומדת מאחוריהם מ"מ פסק מרן דליכא בזה חובת ביעור, והיינו טעמא כיון דהרי החנות הוי זכיה לציבור, ומוכרים חוץ למי שלא חתם על שליחות, וכמו שפסק מרן דהפירות נקנים לציבור כולו על דעת ועדת השמיטה, ואם כן אין כאן חובת ביעור דכבר של ציבור הם, וודאי בית

דין שהעמידו עצמם לזכות לציבור
ליכא בזה חשש ואין חובת ביעור בזה
כלל.

הוא ולכך א"צ הלכות ביעור בזה
דיוציא מביתו.

ויש לעיין במה שביד ב"ד הוי
כמבוער דנהי דהפקר הם בידם,
אבל הרי מבואר ברמב"ן דאין די בזה
אלא צריך להוציאו מהבית להיות
פתוח לכל, ועי' בחוט השני פ"ז עמו'
שט"ז שצריך להיות במקום שחיות
יכולים להגיע דוקא, וא"כ איך די בזה
ע"י שהוא ביד ב"ד, [ועי' לקמן בסי'
ט"ו ס"ג וביבין שמועה שם, באופן
דהוי הפקר קודם אי צריך להפקיר גם
המקום].

ושו"ר שהביאו לדברי רבנו דוד
בפסחים נב: על דברי ר'
שמעון בן אלעזר שהמוציא לחו"ל
יחזרו למקומן משום שנאמר בארצך,
וז"ל אבל ענין הביעור הוא שמפקיר
את הפירות לבני העיר שיהיו אוכלין
כולם בשוה, כמו שכתב הרב מורי נ"ר
(הרמב"ן) בפירוש התורה [הרמב"ן]
שמפורש בתוספתא שמכניסין אותן
באוצר שבעיר, ולפיכך הם מקפידים
על מקום העיר כדי שירוויחו בו אנשי
המקום עכ"ל, הרי כתב דהפירות
מיועדין לבני העיר ולכך הדין
להחזירן למקום זה דוקא, וא"כ
משמע דב"ד יד בני אותה העיר הם,
ולכך א"צ ביעור יותר כי מצות
הפירות בכך, וכג"ל.

ומ"מ אי הלכה היא בב"ד כיון דביד
ב"ד כביד ציבור דיד עניים הם
ולכך חשיב כמבוער א"ש דאין זה
משום דהוא הפקר אלא דביד עניים